

**EL SANATORI:
UNA HISTÒRIA D'AMOR I DE DESAMOR**

Josep Quintana i Cortès

El Sant Just Desvern de fa 90 anys

Quan parlem del Sant Just de fa 90 anys hem de fer un gran esforç d'imaginació. Sant Just tenia 1.370 habitants aproximadament. El nucli habitat es reduïa a les masies al redós de l'església i els agrupaments de cases conformaven la plaça Campreciós, el carrer d'en Badó, el carrer de la Sala, el nucli de l'Hostal Vell i les cases de Baix a l'Hostal (la carretera).

Dos eixos formaven l'eixample: el carrer Bonavista i la Rambla, amb un engraellat dels carrers a mig obrir: Monistrol, Creu, Major, Catalunya, Electricitat i al final la Carretera Reial, convertint els antics camins entre camps d'ametllers i de garrofers fins a les vinyes que l'envoltaven.

El final de la Primera Guerra Mundial

Al final de la Primera Guerra Mundial Sant Just experimenta un creixement important per la neutralitat d'Espanya en el conflicte, fet que crea una gran riquesa als industrials, exportadors i a la banca. Aquest creixement ja s'inicia a partir de 1914.

Sant Just creix amb noves torres: Madriguera (1919), Cine Jardí (1918), Cases d'en Coll, c/Major (1918), Bossy –Tic-Tac— (1914), Bassols i Solé (1916), Cuscó (1917), Martínez/Sans (1915), García (1926); i l'ajuntament inicia un seguit d'obres públiques: Mercat (1922), Escoles Públiques (1923), clavegueram, etcètera. La fàbrica de ciment es construeix el 1921.

Per un altre costat, els propietaris de grans extensions de terreny agrícola reconverteixen una part dels seus camps en terreny urbanitzable: el Raval de la Creu, la Plaça de la Vila, s'obre el carrer de la Mare de Déu dels Dolors, s'urbanitza Can Freixes i la Plana Padrosa. El carrer de la Sala parcel·la els horts davanters de les cases. S'acaben d'obrir els carrers Bonavista, Major, Marquès de Monistrol i s'urbanitza el barri del Sagrat Cor. El 1924 és tanca l'hostal que és va contruir l'any 1798. L'Ateneu, fundat el 1918, construeix una escola pels fills dels socis i la inaugura el 1924. El 1929 acaben les obres de l'edifici social de l'Ateneu, tal com el coneixem.

Els camps d'ametllers del carrer Bonavista es parcel·len i creix el sector conegut com a "torres noves". Aquests anys són els de creixement més importants per la notorietat de les edificacions.

Una de les empreses encarregades d'aquesta transformació, tant de particulars com d'obra pública, és la dels Fills de Magí Campreciós.

Construcció de la casa d'Elisa Romero, per l'empresa Fills de Magí Campreciós

És gràcies a aquesta empresa que avui coneixem aquesta transformació de Sant Just pel fet, diria que inèdit, de fotografiar totes les obres realitzades, tant les dels propis magatzems, com les de les cases dels seus familiars i treballadors, les obres públiques i les magnífiques torres particulars.

Després d'algunes converses en Magí Campreciós, nét del primer Magí de l'empresa, ens va proporcionar una col·lecció de fotografies que recollia la major part de les obres que havien realitzat. Aquesta va ser la base per a preparar una exposició, al Cellar de Can Ginestar, en la que podríem veure l'activitat de l'empresa i ens ajudaria a fer un estudi comparatiu de quin era l'estat actual d'aquelles construccions.

Varem fotografiar novament totes les obres per tal de veure la situació actual: la conservació o transformació, amb l'afegit de procurar fer-ho buscant el mateix angle de la fotografia original, amb la dificultat de la gran quantitat d'arbrat nou que dificultava una visió clara.

La documentació aconseguida a l'Arxiu Municipal i que acompanyava les fotografies ens deia l'any i el propietari que havia demanat el permís d'obra i molts altres detalls importants. Així varem veure que el permís d'una de les cases més emblemàtiques de l'exposició, la que encara coneixem com "El Sanatori" anava signat per la senyora Elisa Romero del Olmo.

Els personatges: Elisa Romero del Olmo

Andreu Audet i Puig

Elisa Romero del Olmo era la persona que signava la sol·licitud de permís d'obra, acompanyat dels plans de l'arquitecte Andreu Audet i Puig, de la casa a construir al carrer Bonavista, xamfrà amb el carrer Major. Un estira i arronsa entre l'arquitecte de l'obra i l'arquitecte municipal, Marcel·lià Coquillat, acaba amb la cessió d'aquest darrer a canvi de l'execució de l'obra per l'empresa local Fills de Magí Campreciós. D'aquí arrenca la recerca per saber detalls d'aquesta

senyora que havia estat motiu de conversa de molts dels santjustencs de l'època i de després.

Elisa Romero va néixer a Màlaga el 1874. "Bailaora" de professió va aconseguir una gran fama per la seva bellesa i manera d'expressar-se a l'escenari, coincidint amb el declivi de la Bella Otero. Quan demana el permís d'obra Elisa Romero ja ha complert 48 anys, i podem dir que inicia el final de la seva carrera.

De la seva vida artística podem llegir aquestes notes:

Bailaora malagueña, nacida a finales del siglo XIX. Según se puede leer en el diccionario enciclopédico del Flamenco de José Blas Vega y Manuel Ríos Ruiz, Elisa Romero obtuvo mucha popularidad en Barcelona, donde debutó en 1903 en el teatro Novedades, y actuó asiduamente en el café de La Gran Peña. En el mismo año de su debut en la ciudad condal, apareció en la revista "Vida Galante", firmada por Zamacois, una semblanza de su personalidad artística, de la que se reproduce el siguiente párrafo: "Hemos visto bailar a Elisa Romero peteneras, tangos, caracoles, soleares de Arcas..., y la imagen de la España clásica, de la poética andaluza, soñadora, voluptuosa y triste, revivió en nuestra memoria..." En el año 1909 Elisa Romero cogió maletas y viajó para "hacer las Américas", donde, al parecer, cosechó importantes triunfos en distintos países hispanoamericanos.

El seu debut al Teatro Novedades de Barcelona és el 16 de gener de 1903 (una data important durant la vida i mort de la Elisa), als 29 anys. També hem trobat anuncis a la publicació "La Época" de la seva actuació al Teatro Romea de Madrid durant el mes d'abril i maig de 1903, i al Nuevo Retiro, el 20 d'agost de 1903, actuant amb la Fornarina i noves actuacions seves el 17 de juliol de 1914 al Gran Salón Doré. El seu èxit a Barcelona la porta a una important gira per l'Argentina, Cuba, Uruguai i Xile.

La darrera nota que trobem de la seva actuació és al Teatro Novedades, a l'escenari on va debutar, amb la companyia de Celia Gámez, el 26 de gener de 1935. En aquest moment ja té 61 anys.

Altres actuacions les podem situar a La Gran Peña, al Teatro Concierto, amb ressenyes aparegudes a la Revista Vida Galante, i al Teatre Poliorama en l'obra "La chica de Buenos Aires" de Suárez de Deza.

Una crítica de M.J.B., publicada al diari *La Vanguardia* el 16 de gener de 1903 sobre el seu debut al Teatro Novedades, diu:

Elisa Romero es una estrella que está en el cenit de su esplendor, algo matizado, ciertamente por las luces opalinas de una hermosa puesta de sol.

Portada Revista Vida Galante, 1900

También la elocuencia de la belleza tiene su canto del cisne...

Al aparecer en el escenario del Novedades la de ver á la Romero vestida de manola en la sala de espectáculos, pudimos apreciar uno que bien vale la pena de ser apuntado aquí.

El público se componía de un pequeño núcleo de personas solamente curiosa, con una curiosidad sin acción y muchas mujeres guapas en palcos y butacas, devorando á la artista con los ojos, rendijas del deseo; muchos hombres razonados y algunos ya machuchos; y, esmaltando la sala con sus joyas de relumbrón, no menos número de amigas intimas de la «debutante», atisbando el momento de «favorecerla» con un aplauso; y algunas «soupeuses» de la vida, que acuden al calor de la novedad por hallar el de una exhibición, casi agotada.

Elisa Romero fue recibida con un murmullo de admiración.

Las niñas de sus parleros ojos brujuleaban por encaparse de su nido mandando flechazos intensos y rápidos: medio cubierto por el flotante encaje de la mantilla blanca, asomaba á trechos la mata de «su pelo como la endrina, negro: y aún las ondas de aquella caían por el pecho velándolo intencionadamente, hasta la cintura que se cimbreaba en inquieto contoneo.

El traje que anoche lució la Romero nada, absolutamente nada tiene de castizo: es exótico, y esto no se lo perdonarnos: á lo menos acá en España.

Como la Romero, visten ahora la Otero, la Tortajada, la Saharet, y la. Gracia Vargas, la Chavira la Guerrito o la Maria Reyes es decir, las bailarinas españolas

extranjerizadas. Hay que buscar el traje castizo en la Nena la Monterito, la Guido Stephan o la Lola Montes y la Pepita Vargas. Y lo que decimos del traje, puede decirse del bailado.

La Romero, y mucho menos su pareja, no bailan de rango español. Hacen de la danza, castiza un pretexto, no un arte. Ni la habilidad de los trenzados y zapatetas, ni el jacarandoso contoneo del cuerpo, ó el airoso moverse de los brazos y el inquieto brincar de sus menudos pies, lograron demostrar la sandunga de poder habérselas con un Marizápalos, o un Pie de Gilao ó un Zarambeque. Nosotros hubiéramos deseado menos incitación y más arte; menos; «fantasía» (de alguna manera ha de llamarse) y más gracia castiza. Vimos, pues, á una compatriota guapa, pero muy guapa. No a una bailarina española, netamente española.

Elisa Romero també enregistra uns discos per la *Sociedad Francesa Odeon*, l'any 1908. De la sèrie Canto Flamenco:

68.035/50 Soleares Bella Elisa Romero

68.038/65 Soleares Bella Elisa Romero / Tango

Elisa Romero té un carrer a Màlaga amb el seu nom. El dia 11 d'abril de 1997 la regidora socialista Carmen Baena va sol·licitar, i es va aprovar en el ple municipal, la inclusió de diversos noms de dones malaguenyes al nomenclàtor de la ciutat, per compensar la profusió de noms masculins.

Els personatges: Victoriano de la Riva i de la Riva

El costum d'alguns pares per perpetuar-se a través del nom del seu hereu, em va provocar algunes dificultats per centrar la recerca. Victoriano de la Riva i de la Riva era el pare de Victoriano de la Riva i Ruíz, parella de l'artista malagenya. Fins i tot en algunes cròniques escriuen el cognom Riva amb B alta, cosa que encara dificulta més la recerca.

En una nota de La Vanguardia del dia 14/10/1904, Victoriano de la Riva i de la Riva, el pare del nostre personatge, actua en representació dels propietaris a la compravenda dels terrenys per edificar el Palau de la Música Catalana, per un import de 240.000 pessetes. Signen l'escriptura els senyors Joaquim Cabot, Vicenç Moragas i Lluís Millet, en nom de la Junta de l'Orfeó Català.

En moltes de les ressenyes periodístiques apareix Victoriano de la Riva i de la Riva, només com a Victoriano de la Riva, sense especificar el segon cognom, provocant el dubte de si es tracta del Victoriano pare o del fill.

Victoriano de la Riva i de la Riva formava part de la Junta del Departament d'Indústria de l'Ateneu Barceloní. Va morir el dia 03/04/1905. Tenia 9 fills i Victoriano de la Riva i Ruíz era el gran.

Els personatges: Victoriano de la Riva i Ruíz

La major font d'informació la trobem a l'hemeroteca de La Vanguardia, que en algunes cròniques l'anomena "*sportsman*".

No tenim massa informació detallada de les seves activitats industrials, lligades també a la banca. La seva activitat pública va lligada a l'organització d'esdeveniments esportius, especialment nàutics, i en la seva vida representativa ens els actes oficials i culturals de la burgesia barcelonina.

Victoriano de la Riva i Ruíz va néixer a Barcelona l'any 1879, el més gran de nou germans.

Fill de Victoriano de la Riva i de la Riva i de Jacinta Ruíz Alonso.

La premsa de l'època ens proporciona notes de la seva vida com a industrial i mecenes:

El 30/04/1906 Victoriano de la Riva és el President de la "*Cámara de Viajantes y Representantes de Comercio de Barcelona*".

El 04/07/1906 apareix a les necrològiques un Victoriano de la Riva,

Victoriano de la Riva i Ruíz

de 5 mesos. Ens tornem a trobar amb la coincidència de noms, però sense cap relació directa amb aquesta família.

El 18/10/1910 rep el nomenament de *Comendador de Isabel la Católica*.

El 08/02/1912 organitza una competició al Real Club de Barcelona oferint la “Copa de la Riva”.

El 19/05/1914 és President del *Círculo del Liceo* i participa en un concurs organitzat pel Real Automóvil Club (RAC) d’elegància de carrosseries d’automòbils.

El 07/05/1919 consta com a industrial adherit a la “*Unión Monárquica Nacional*”.

El 30/01/1923 les notes de societat informen que en Victoriano de la Riva ha llogat una llotja per assistir al Campionat del Món de Tennis.

El 25/06/1917 Victoriano de la Riva i el seu germà Genaro compren per 170.000 pessetes la finca de Can Ràbia per edificar el que seria el camp de l’Espanyol. Victoriano i el seu germà Genaro varen ocupar els càrrecs de president de l’Espanyol de manera alterna.

El 18/02/1923 s’inaugura el camp de l’Espanyol. Victoriano és president de l’Espanyol els anys 1919-1920 i 1922-1924 i el seu germà Genaro els anys 1920-1922.

De la persona de Genaro de la Riva en tenim notícia per l’accident d’automòbil que va tenir, viatjant amb la seva germana, a Almeria. Varen morir tots dos i l’Espanyol va publicar diverses notes necrològiques lamentant la pèrdua d’un dels seus presidents.

Genaro de la Riva

Tenim constància que en Genaro de la Riva vivia a la Plaça de Gala Plàcidia (Barcelona).

Una notícia curiosa situa a Victoriano de la Riva, gerent de la casa Rivay García, com a vocal de la “*Junta de propietarios españoles de inmuebles en Alemania*”. Segons sembla les noves lleis d’aquell país obligaven als propietaris al manteniment dels immobles amb llogaters. Aquesta junta assessorava dels tràmits jurídics corresponents i dels ajuts econòmics necessaris.

El 27/04/1928 mor Jacinta Ruíz Alonso, mare de Victoriano.

Quan Victoriano de la Riva i Ruíz va encarregar l’edificació de la torre, a través d’Elisa Romero, tenia 43 anys, cinc menys que ella. Va morir solter, el dia 16 de gener de 1930, als 51 anys, d’un atac d’urèmia.

Ja tenim situats i coneguts els nostres personatges principals i aquí ens podem preguntar el perquè de la tria de Sant Just per part d’aquesta parella. Consultant el cens i també a testimonis locals, hem trobat la inscripció del matrimoni format per Eduardo Luna i Concepción Romero, vivint pràcticament en el mateix indret del carrer Bonavista on es va construir la nova casa.

Concepción Romero del Olmo era germana de la nostra Elisa i ja feia dotze anys que vivia a Sant Just. El seu marit Eduardo Luna era el mestre de l’Escola de l’Ateneu, situada en aquells moments en un pis proper.

És de suposar que aquest fet propiciés la vinguda dels nous propietaris a Sant Just, el més a prop de la família i en un indret tranquil i proper a la capital catalana. El matrimoni Luna Romero es va traslladar al carrer Freixes xamfrà amb Dolors Modolell.

Concepción Romero neix a Màlaga i Eduardo Luna a Alcázar de San Juan (Castella-La Manxa).

L’any 1930 consta que viuen al carrer Freixes 15, amb un nebot (Emilio Romero). Al cens de l’any 1935 només trobem la inscripció de Concepción Romero, vídua, de 71 anys. Al 1940 ja no hi ha cap inscripció d’aquest família.

Seguiment de la construcció

En aquest apartat disposem del testimoni enregistrat de la senyora Teresa Campreciós, filla d'Isidre Campreciós. L'Isidre era un dels membres de la constructora, dedicat bàsicament a l'administració de la mateixa.

La Teresa Campreciós ens explica les primeres dificultats per determinar la direcció de l'obra, entre l'arquitecte municipal, Marcel·lià Coquillat i el dissenyador de l'obra, l'arquitecte Andreu Audet i Puig, dissenyador entre moltes obres importants de Barcelona de l'Hotel Colón (a la plaça de Catalunya) i del Gran Casino de l'Arrabassada.

Un cop es posen d'acord, amb la renúncia de l'arquitecte municipal, s'inicia la construcció i ens parla de la relació del seu pare —l'Isidre Campreciós— amb l'Elisa Romero.

L'Isidre Campreciós aprofita les visites de l'Elisa per demanar-li parer sobre la qualitat dels materials: mosaics, peces del bany, aixetes, etcètera. Ella només respon sempre: *"lo más caro"*.

L'Isidre anava cada setmana a cobrar la feina feta a la Banca Riva i Garcia a Barcelona, fins el moment que li diuen que no hi ha més diners a compte de Victoriano i ha de parar l'obra. Assabentada, l'Elisa inicia els tràmits per posar el terreny i l'obra, del que n'era única propietària, a nom d'en Victoriano.

L'edifici, l'any 1924. Arcadi Cortès parlant amb els paletes de la casa.

D'aquesta manera ell adquireix patrimoni i crèdit per acabar la torre.

L'obra s'acaba el 1924 al cap de dos anys del seu inici. No s'estrena mai i aquí s'inicia la part més novel·lada d'aquesta relació segons el testimoni de la pròpia Teresa Campreciós.

El retrobament familiar

Ceràmica d'Elisa Romero

La situació benestant de la “bailaora” propicia el que ara coneixem com a retrobament familiar. Convida a venir uns quants parents de Màlaga a Barcelona i, entre aquests, una neboda. Aquesta neboda, al cap de poc temps, es casa amb un pianista, segurament de la companyia de la Elisa, i són pares d'una nena.

La presència d'aquesta neboda propicia que en Victoriano s'encaterini d'ella i ofereix una quantitat important de diners al pianista a canvi de marxar a Amèrica i deixar-li lliure l'acostament a la neboda. El pianista accepta l'oferta i deixa la dona i la filla a Barcelona.

Sabem que la nova parella va tenir una filla que en Victoriano va reconèixer, i que el final d'aquest idil·li

és dels més tràgics. El lloc no és precís, es parla de la Costa Blava francesa, on s'havia de trobar la parella. La noia es va inscriure a l'hotel amb un nom fictici i es diu que per aconseguir treure una taca del vestit amb alcohol es va produir un incendi. Espantada va caure pel balcó i va morir. Quan va arribar en Victoriano no la va poder localitzar a l'hotel fins que va reconèixer la víctima de l'accident al dipòsit de l'hospital.

Les localitzacions d'aquest fet són diverses i confuses. La realitat és que ja no hem tingut més notícia. És el darrer que sabem de la parella i de tota la família.

La intromissió d'aquesta neboda propicia el trencament de la parella Elisa-Victoriano i que no s'estreni aquesta casa.

Recordem que Elisa Romero ja havia passat la propietat a Victoriano de la Riva i que ella no disposa ni del terreny ni de la casa, i que segueix vivint al número 561 de la Gran Via de les Corts Catalanes de Barcelona, fins el 15 de gener de 1946, dia de la seva mort, als 72 anys d'edat. Recordem que el seu company va morir el dia 16 de gener de 1930.

El Sanatori: l'equip mèdic

Aquí s'inicia un nou periple relacionat amb la casa i el seu futur fins avui.

L'any 1927 un equip de metges especialistes format pels doctors August Pi-Sunyer (nutrició), Jaume Pi-Sunyer (nutrició), Jacint Vilardell (aparell digestiu), Belarmino Rodríguez Arias (neuropaties) i Emili Mira López (psicopaties), compren la casa i la destinen a casa de salut i, de llavors, la coneixem com "El Sanatori".

Dr. August Pi-Sunyer

En un dels seus prospectes de propaganda podem llegir: "Casa mèdica de repòs, per el diagnòstic i tractament de les malalties internes, amb exclusió de les contagioses i de l'alienació mental". I relaciona tots els doctors que hem esmentat.

En un altre dels seus prospectes ens informen de la novetat d'aquesta casa de repòs i dels avantatges de poder tractar tot

un seguit de malalties d'una manera controlada gràcies a l'internament del malalt: "diabetis, anèmies, alteracions tiroïdals amb tractament de radioteràpia, aparell digestiu, etcètera".

Més endavant ens indica que una de les principals millores d'alguns d'aquests malalts és l'augment de pes gràcies a una sèrie de condicions favorables, a més del règim alimentari, com ara l'ús metòdic d'estimulants tònicos, naturals, físics o farmacològics. La helioteràpia directa o artificial (es tracta literalment de banys de sol), la gimnàstica, la mecanoteràpia (utilització terapèutica d'aparells mecànics, utilitzats per primer cop a Suècia el 1910), el massatge, etcètera, tots ells representen un factor quasi indispensable per l'èxit curatiu.

Dr. Jacint Vilardell

Constantment fan referència a les condicions desitjades per la seva situació, clima i instal·lacions adequades.

Tot un seguit de fotografies d'aquest opuscle ens mostren les habitacions, el "hall" i el laboratori d'anàlisi. També fa referència al panorama que es pot veure des de les terrasses i la possibilitat de fer excursions a diverses ermites i fonts que es poden realitzar amb el vehicle particular del Sanatori.

Ens informen que fa dos anys han inaugurat "Bonavista, casa mèdica de repòs" i que estan molt satisfets dels resultats obtinguts amb els dos-cents primers malalts diagnosticats i tractats. Calculem, doncs, que es tracta d'una publicació de l'any 1929-1930.

Ens detalla la construcció de l'edifici d'estil modern, amb un jardí de 125.000 pams, on es realitzen les cures d'aire i de repòs. També té una pista de tennis i de "crocket". A la part superior hi trobem el solàrium i el gimnàs. Les habitacions són de dues menes: 1a. i 2a. Totes tenen lavabos amb aigua corrent, calenta i freda. Les de 1a. també tenen calefacció central. La casa té totes les comoditats, menjadors, un gran "hall", el saló de lectura, el jardí i un oratori.

La visita mèdica es passa dues vegades al dia per un dels directors, acompanyat pel metge intern. El personal subaltern (infermeres i practicants) cuida de l'estricta acompliment de les prescripcions.

Finalment el complet fulletó ens indica les condicions d'ingrés i d'estància: l'únic requisit per ingressar és la conformitat, previ reconeixement, d'un dels directors del Sanatori, així com la bestreta corresponent a deu dies d'ingrés, i així successivament.

Dr. Jaume Pi-Sunyer

Dr. Mira

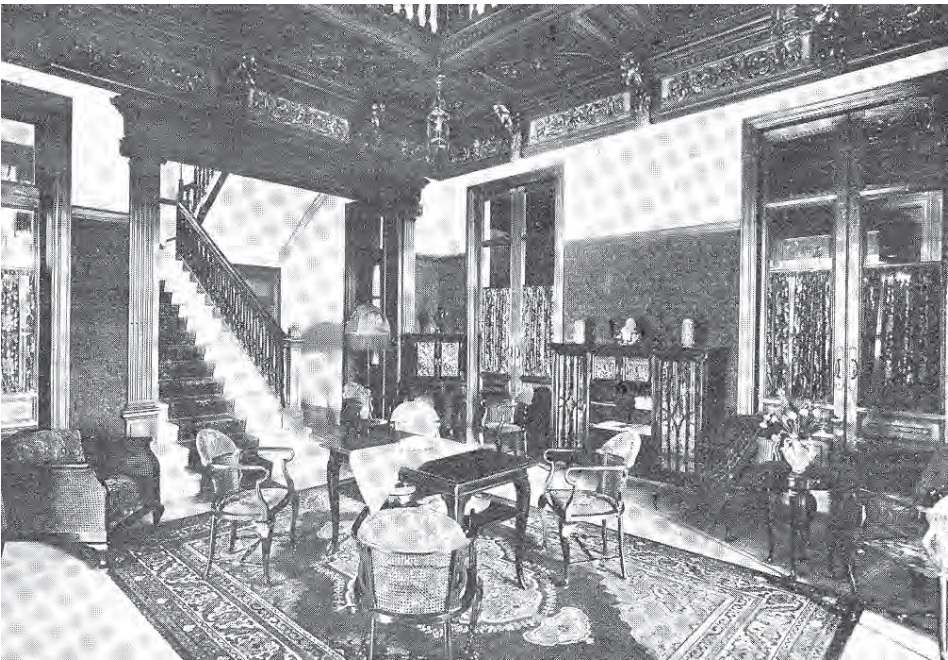
Habitacions

Habitacions

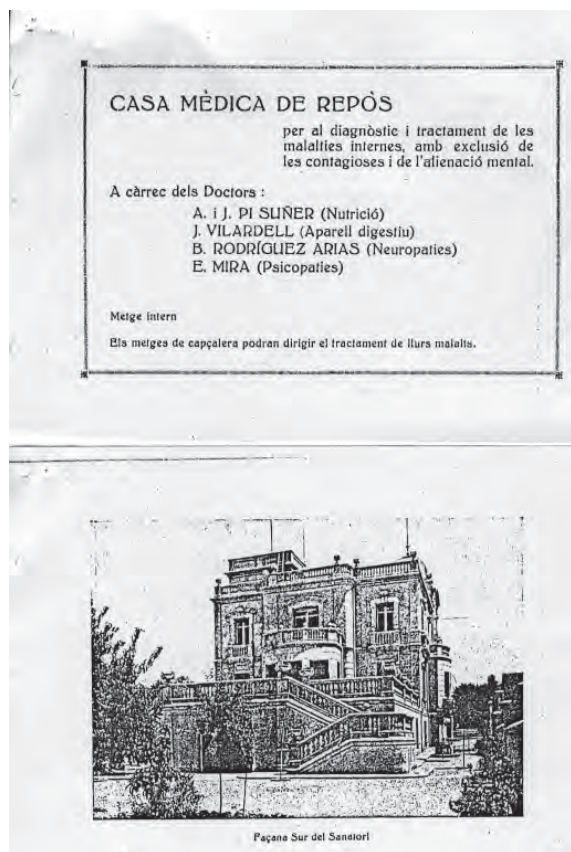

Laboratori

Vestíbol

Preus: la pensió de 2a. varia entre 20 i 25 pessetes diàries i la de 1a. entre 30 i 75 pessetes, segons les habitacions. La pensió comprèn les despeses d'habitació, manutenció i assistència mèdica i subalterna ordinàries. Els altres serveis es conceptuaran extraordinaris i s'abonaran segons tarifa, que es pot demanar a l'administració.

A la contraportada d'aquest complet fulletó hi podem veure un mapa esquemàtic entre la Pl. de Catalunya i el Sanatori, amb la indicació d'un autobús directe cada vint minuts.

Tots els metges de l'equip eren els millors especialistes en el seu terreny. Tots tenien les seves consultes i càrrecs de

Catàleg

responsabilitat als centres assistencials de la Generalitat quan va esclatar la guerra. La seva afinitat amb l'administració catalana va provocar el seu exili i la posterior depuració dels que varen retornar.

Seguint amb els testimonis de la Teresa Campreciós i de la Montserrat Mira (filla del Dr. Mira) ens confirmen la presència de malalts molt destacats, pertanyents a famílies benestants i polítiques. Un dels residents és el fill del President Lluís Companys (Lluïset Companys). Un altre destacat és el fill de l'escriptor i polític valencià Vicent Blasco Ibáñez, que es recupera anímicament de la pèrdua del seu pare. I, un altre dels destacats de família militar, és el fill del general Sanjurjo. Un dia del 1932 l'Isidre Campreciós —que feia les tasques de manteniment de la finca— tot parlant amb la directora del centre, es varen adonar de l'excitació del general Sanjurjo, que era de visita, i d'altres que l'acompanyaven. El resultat d'aquest nerviosisme era la imminent sublevació que, amb el seu fracàs, quasi va costar la vida al militar.

Amb l'aixecament militar del general Franco s'inicia la guerra civil del 1936 al 1939. La situació política va aconsellar l'exili de l'equip mèdic, especialment a partir de mitjans de 1939. Tots ells eren destacats responsables del servei mèdic de la Generalitat de Catalunya i ocupaven llocs de molta responsabilitat, fins i tot, durant la guerra el Dr. Mira va ser militaritzat.

Un dels que varen patir més les conseqüències va ser el Dr. August Pi-Sunyer acusat de ser membre de la francmassoneria. Va ser absolt per no poder demostrar la seva participació en fets delictius de sang, ni la seva incorporació a l'exèrcit republicà. Tampoc es va poder demostrar que fos propietari del Sanatori de "San Justo Desvers" (sic), per pertànyer al municipi d'Esplugues i que segons els informants es valora en un milió de pessetes.

El Dr. Mira va ser denunciat com a instigador i artífex de les "txeques", per part d'alguns col·legues. El principal denunciador era el Dr. Sarró, donada la reconeguda rivalitat entre ells i la diferència de criteris en els mètodes que aplicaven.

Tenim una descripció molt detallada de les activitats del Dr. Mira, escrita per la seva filla petita, Montserrat Mira, incloses les de la seva participació a l'equip del Sanatori, els càrrecs de gran responsabilitat i mèrits en el seu camp professional a nivell internacional. També, amb molt detall ens relata l'inici de la Guerra Civil i tot el periple de l'exili, passant per França, Anglaterra i finalment a l'Argentina.

La resta de doctors sofreix la penúria de l'exili i la corresponent depuració, en el cas dels que retornen a Catalunya.

Seguint consultant el padró municipal podem constatar que la casa es queda sense cap habitant fins l'any 1945. A partir de la fi de la guerra poc a poc retorna l'activitat, però no és fins aquest 1945 que hi trobem disset persones empadronades: una directora, Carmen Elías Rapún (cunyada del senyor Fernando Leuthard Egli); cinc minyones; un cuiner (possiblement en Vicenç Piñol¹); un mosso i nou malalts.

---

1. Vicenç Piñol va obrir una carboneria al carrer del Raval de la Creu, amb la particularitat que completava els seus ingressos envasant terrossos de sucre per les cafeteries, ajudat per la quitxalla del veïnat.

Possiblement el metge era el Dr. Camps Piera que, l'any 1947, es casa amb la infermera Manuela Fernández Balaguer (coneguda familiarment per Nola).

L'any 1946 tenim constància de la presència del Dr. Francesc Abelló i Pascual (Reus 03/03/1892 – 03/10/1973) psiquiatre i metge de l'Institut Pere Mata de Reus.

Provinent de l'exili de França al Dr. Abelló fou detingut i suspès professionalment fins el 1941. Membre de l'empresa farmacèutica laboratoris Abelló, organitzà diversos congressos de la Societat Hispano-Lusitana d'Endocrinologia.

El cronista local Antoni Malaret i Amigó ens parla del fet que relaciona al polític Antoni Andreu i Abelló, president del Front Nacional de Catalunya, amb el Sanatori.

Ens diu: “... *quan van agafar el Jaume Martínez va venir l'Andreu a dir-me que hi havia una enganxada forta. Ell, el 13 de juny de 1946, es va refugiar al Sanatori on tenia un metge amic...*”

L'historiador Jordi Tous confirma en la seva obra aquest extrem: “*Antoni Andreu fou avisat a temps i s'amagà primer en un sanatori per a malalts mentals a Sant Just Desvern, el director del qual era el seu oncle Francesc Abelló...*”.

Seguint la recerca al padró municipal, el 1950 trobem onze persones al Sanatori:

- Un metge
- Dues infermeres
- Un cuiner
- Un mosso
- Un escrivent
- Tres minyones
- Dos malalts

Com a dada personal puc afegir que de l'any 1955 al 1957 anava a cobrar els rebuts de la companyia telefònica, casa per casa. Recordo perfectament el respecte que em feia entrar al Sanatori per la part del carrer de l'Ateneu i anar fins a la carbonera i safareigs situats al soterrani de la casa, mentre cridava “Josep”, “Josep”. En Josep era la persona que vivia a la casa com a guardià. Molt gran, deixat i no massa polit, era un bon home molt agradable. Això significa que els baixos d'aquella immensa casa els vaig visitar un grapat de vegades, fins que la meva família va deixar la central telefònica.

Segons ens diu la Mercè Figueras, la nova propietària de la finca, quan varen entrar a la casa s'havia convertit en un magatzem dels Mobles Mambar. La Mercè Figueras va perdre el pare, la mare i la germana Neus i va vendre la casa.

Sabem que un dels posteriors propietaris era un accionista de Media Park, que va morir al cap de tres mesos sense poder habitar la casa.

La situació actual

Aquesta casa que encara ens sorprèn per la seva espectacularitat s'ha reformat completament fa pocs mesos i el que anava destinat a una sola persona, a la nostra quasi oblidada "bailaora" Elisa Romero del Olmo, ara s'ha dividit en tres habitatges a la planta semi-soterrani, al nivell del carrer de l'Ateneu; un habitatge a la planta baixa, al nivell del carrer Bonavista; i un habitatge a la planta superior, que inclou les dues cúpules. També hi ha una casa unifamiliar dintre del terreny de la finca i això suposa un total de sis habitatges.

Haig d'agrair les facilitats per visitar les obres per part de l'arquitecte que ha dirigit la restauració, el senyor Joan Bach.

Encara tenim testimonis que recorden alguns d'aquests fets que he recollit en aquest treball i d'altres que han conviscut com a veïns del carrer Freixes i Dolors Modolell, on va residir part de la família d'Elisa Romero, concretament la seva germana i algun nebot.

A tots ells, el meu agraïment per les seves observacions i per haver conservat, fins i tot, una ceràmica pertanyent a la nostra artista. *(veure fotografia pàgina 15)*

El Sanatori després de la reforma

